

TUINEN VAN DEUGD EN HARMONIE

Johan Heirman

Onlangs reisde ik naar China om er met eigen ogen enkele door de culturele revolutie gespaarde getuigen van de legendarische Chinese tuintraditie te zien, zoals het 564 ha grote keizerlijke park der Twee-enzeventig Beroemde Plaatsen in Chengde, het prachtige tempelcomplex van Jinci bij Taiyuan, en de befaamde mandarijntuinen van Suzhou. Alle barbaarse vernielingen door Britse en Franse troepen en twintigste-eeuwse omwentelingen ten spijt heeft ons via die tuinen een meer dan duizend jaar oude tuinkunst uit het feodale China bijna onveranderd bereikt.

De uitgestrekte keizerlijke domeinen, de paleizencomplexen met hun patio's, de tempelparken, de privé-tuinen van de welgestelden, en zelfs de bescheiden binnenplaatsen in de hutongs zijn elk op hun eigen niveau te beschouwen als fractale, verkleinde maar niettemin complete afspiegelingen van de wereld. Deze fractale herhaling kon op de kleinere niveaus natuurlijk alleen maar bereikt worden door het gebruik van symbolen, want de Chinezen kwamen er al vroeg achter dat het zonder meer verkleinen van natuurlijke vormen naar de schaal van een tuin niet werkte. Veeleer streefden ze ernaar in een uitgekiend circuit doorheen de tuin de emoties op te

roepen die men ook bij een wandeling in de natuur kan ervaren, op een manier die je wel kan vergelijken met de traditionele Chinese landschapsschilderingen.

Alle traditionele Chinese parken en tuinen, of het nu gaat om opulente vorstelijke domeinen of om bescheiden privé-tuinen van bemiddelde literati, zijn volgens Taoistisch-Confucianistisch concept opgebouwd. Aan de hand van steeds dezelfde essentiële ingrediënten (water, rotsen, paviljoenen en planten) wordt op symbolische wijze de natuur opgeroepen. Een vreemd gevormde rots wordt zo een symbool voor een volledige berg, die staat voor het mannelijke principe yang. Eeuwenoude scheefgezakte bomen worden gekoesterd als opslagplaatsen van ch'i, de levenskracht van het universum. Het in Chinese tuinen gebruikte plantenassortiment blijft betrekkelijk beperkt, want het is niet de zeldzaamheid of natuurwaarde van planten die van belang

is, maar hun literaire symboolwaarde. Vaak is die verbonden met de gelijkenis van de uitspraak van hun naam in het mandarijns met begrippen zoals voorspoed, lang leven, harmonie, evenwicht, zuiverheid en rust. Voor de gewone Westerse bezoeker is deze betekenislaag volkomen ontoegankelijk. De verfijnde elegantie en de aandacht voor het detail waarmee alles wordt gepresenteerd kunnen je echter niet ontgaan.

In de Chinese tuinkunst bestaat er geen interesse voor pure natuur zonder menselijke beïnvloeding, zoals die bij ons verheerlijkt wordt sinds de romantiek. Er zijn uiteraard wel vormelijke parallelen tussen de Westerse en de Chinese tuinkunst. Ook in Europa waren allerhande bouwsels en folly's erg geliefd, van namaakruïnes over hermitages tot Chinese theehuisjes. Ook bij ons werd de natuur in tuinen op symbolische wijze voorgesteld, zij het –verschillend van de traditionele Chinese benadering– meestal als een aan de rede onderworpen entiteit. Het merkwaardige is, dat hier in het Westen onder invloed van de romantiek een tuinstijl uit voortkwam die echte wilde natuur in de tuin tracht te brengen. Zo'n ontwikkeling zie ik –het langzaam ontluikende milieubewustzijn ten spijt– in de Chinese tuintraditie nog niet meteen ontstaan.